

СТАНОВИЩЕ

от д-р Светла Пенева Коева, професор в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование: 2. Хуманитарни науки,

професионално направление 2.1. Филология,

докторска програма: Германски езици: английски език

Автор: Симона Анастасова Матева

Тема: „Наречия и функционални синтактични категории: съпоставително изследване на английския и българския език“

Научен ръководител: проф. д-р Илияна Тодорова Кръпова

1. Общо представяне на процедурата и на докторантката

Определена съм за член на научното жури във връзка с процедурата за защита на дисертационния труд на тема **„Наречия и функционални синтактични категории: съпоставително изследване на английския и българския език“** от **Симона Анастасова Матева** към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в областта на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология (Германски езици: английски език).

Представеният от Симона Матева комплект материали отговаря на изискванията на нормативната уредба и включва: автобиография; дисертационен труд; автореферат на български и английски език; протокол от предварително заседание; списък на публикациите на Симона Матева; справка за спазване на националните минимални изисквания.

2. Актуалност на тематиката

Целта на изследването е систематично да опише мястото на наречията в йерархичната структура на изреченията за английски и български език със стремеж да се формулират принципи с предсказваща стойност. Това предполага отговора на въпроси като: до каква степен наречията заемат фиксирани позиции в структурата на изречението и как може да се обясни позицията на глагола спрямо позициите на наречията. Разглеждането на наречията като част от функционалната структура на изречението подпомага формулирането на закономерности, които определят разпределението им в английски и български език.

3. Познаване на проблема

Дисертационният труд на Симона Матева показва задълбочено познаване на съвременна научна литература, посветена на наречията и тяхното синтактично разпределение. Направен е детайлен сравнителен анализ на картографския и семантично ориентирания подход, като се открояват техните обяснителни възможности и ограничения – трудностите на семантичния подход да обясни словоредните различия в езици със свободен или частично свободен словоред като български. Наред с това липсва споменаване на дисертацията на Десислава Вилимовска „Словоред и информационна структура на изречението (с оглед на адвербиалните модификатори, изразяващи епистемична модалност)“,

на книгата на Елена Георгиева „Словоред на простото изречение в българския книжовен език“, на книгата на Елисавета Балабанова „Словоредни модели с адюнкти в българския език“, на публикацията на Вяра Малджиева „Формално описание на наречията в нормативната граматика на българския език“ и др.

4. Методика на изследването

Прилагат се аналитични и съпоставителни методи на изследване. Използва се дедуктивен подход, при който предсказващата сила на теоретичните постановки се проверява спрямо корпусни данни – от Британския национален корпус, Корпуса на съвременния американски английски и Българския национален корпус. Възприет е картографски подход на описание, според който изречението се представя посредством универсална йерархична структура от функционални проекции, изразяващи различни граматични значения, а строго определени позиции обуславят синтактичната и семантичната интерпретация на изреченските компоненти.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Симона Матева защитава тезата, че дистрибуцията на наречията в българското и английското изречение не е произволна, а се подчинява на систематични ограничения. Поради тази причина съществена част от дисертационния труд е посветена на изследването на позициите на наречията и структурата на изречението. Според авторката, съпоставителният анализ между български и английски предоставя доказателства, че наречията имат фиксирани позиции в рамките на йерархичната структура на изречението, но проявяват вариации на повърхнинно равнище. Разликите произтичат от езиковоспецифични операции, свързани с позицията, до която може да се придвижи глаголът в двата езика.

Авторката споделя принципите на картографския подход, който се стреми към дефинирането на универсална и фиксирана йерархия от функционални проекции, които са свързани с конкретизиране на реализацията на граматични категории като време, аспект, модалност и отрицание. При картографския подход се приема, че всяко наречие е асоциирано с определена функционална проекция и заема нейната спецификаторна позиция, поради което разположението му в изречението не е свободно, а отразява неговата граматична функция и семантичен обхват.

При семантично ориентираният подход разположението на наречията се обяснява чрез техния семантичния обхват на модификация на част от изречението, като наречията се разглеждат като адюнктирани модификатори, които могат да се асоциират с различни изреченски позиции.

Авторката възприема йерархията на функционални проекции, предложена от Чинкуе за английски, и я транспонира за български. Авторката разширява предложението на Леджуй и Ломбарди за междинна синтактична проекция (YP), разположена в зоната между адвербиални негатори и аргументите на глагола и въвежда две допълнителни проекции — YPlow и YPhigh, които заедно с YPmiddle формират по-фина йерархична структура, в която се представят наречията.

Изборът на картографския подход свидетелства за стремеж към прецизност на описанието. Същевременно обаче изискването за точно позициониране на наречията в определена йерархична структура води до необходимостта от въвеждане на допълнителни синтактични позиции. Доколкото дисертацията не обхваща всички възможни конфигурации между глаголна форма и наречие, включително различните комбинации между наречия, не може да се твърди с достатъчна увереност, че предлаганият набор от позиции е изчерпателен. В този смисъл е необходимо да се представи поне базово множество от конкретни лексикални единици за български и за английски, асоциирани с отделните компоненти на т.нар. универсален инвентар от типове наречия, за който се приема, че следва строго фиксиран ред във всички човешки езици.

Анализът на съответствията между българския и английския език (както и на случаите, в които такива съответствия липсват) според нас следва или да се ограничи до същинските наречия, или ясно и аргументирано да се обоснове кои адвербиални конструкции и лексикални единици се включват в обхвата на изследването. В момента анализът обхваща редица адвербиални изрази, например *за щастие*, *откровено казано*, *преди това*, както и лексикални единици, които в българската граматична традиция се отнасят към други части на речта, например *впрочем*, *може би*.

Това е пряко следствие от липсата на ясно обособен обхват на наречията, които са обект на изследване, което създава предпоставки за пропуски и несъответствия. Например *може би* се употребява като вметната част в български и по тази причина изречения като *Георги говори може би* са напълно граматични. По друг повод самата авторка допуска необходимостта от втора позиция по отношение на вече въведените допълнителни позиции.

Наблюденията на Симона Матева се разпростират и до мястото на наречията по отношение на някои сложни глаголни форми в български. Макар че представените в изложението наблюдения са верни, липсват позовавания на изследвания за реда на глаголните компоненти на сложните глаголни форми и възможността за вмъкване на елементи на изречението между тях, например на Таня Августинова.

Заключението на дисертационния труд е лаконично и не представя в достатъчна степен наблюденията, предложенията, направените паралели между български и английски и изводите, до които авторката достига.

В обобщение, за да се твърди категорично, че картографският подход притежава по-голяма обяснителна и предсказваща сила в сравнение с алтернативните модели, основани на семантичния обхват, би трябвало да се разгледат достатъчно случаи в съпоставка, анализирани с единия или другия подход. Картографският подход представлява висока степен на абстракция, която именно поради своя абстрактен характер предоставя адекватен модел за описание на различни по своята структура езици.

6. Преценка на публикациите и на личния принос на докторанта

Прилагат се четири самостоятелни публикации, свързани с темата на дисертационния труд. По наше мнение рецензираният дисертационен труд, авторефератът към него и представените публикации са резултат от лично творчество.

7. Автореферат

Авторефератът към дисертационния труд отговаря на изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Симона Матева е представила завършено научно изследване, което доказва възможностите ѝ за аналитично мислене и достигане до научни изводи и обобщения. Ограниченият обем на един дисертационен труд не позволява да се разгърнат всички аспекти на разглежданото явление и авторката сама е начертала бъдещи насоки на своята работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни резултати, които отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. **Симона Анастасова Матева притежава** задълбочени теоретични знания и **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

В заключение, даваме своята положителна оценка за проведеното научно изследване, представено в дисертационния труд „Наречия и функционални синтактични категории: съпоставително изследване на английския и българския език“. **Предлагаме на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Симона Анастасова Матева в областта на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология (Германски езици: английски език).**

23 септември 2026 г.

Изготвил становището:

проф. д-р Светла Коева